Fig. 1. Skovlænge. Ydre, set fra syd. Aa. Rl. 1949

SKOVLÆNGE KIRKE

LAALANDS SØNDER HERRED

Kirken, der i katolsk Tid muligvis var viet til *Jomfru Maria* (sml. klokke s. 426), var fra 1633 til 1695 annekteret Søllested. 1688 blev det bragt i forslag, at kirken skulle nedbrydes, men biskop Kingo protesterede, og den kgl. forordning af 1688 foreskrev sammenlægningen af sognet med Søllested og Gurreby ved påkommende vacance[1].

Kirken tilhørte efter reformationen kronen, indtil den i 1689 med Øllingsøgaard blev tilskødet fru Margrethe Giedde, enke efter vicekansler Holger Vind[2] (sml. alterkalk s. 423). Den kom siden under Gammelgaard, blandt hvis ejere nævnes Fr. v. Lützow, der efter den i kirken bevarede inskription udsmykkede såvel denne som de andre kirker på sit gods (sml. epitafium s. 426).

Fra begyndelsen af 1800'rne skiftede kirken oftere ejer; i slutningen af århundredet og begyndelsen af 1900'rne tilhørte den slægten Raae, men overgik til selveje 1928.

Efter et *sagn* skal to søstre være blevet uenige om hædersplads i kirken, hvorfor den ene flyttede til Gurreby og byggede kirken der (sml. Søllested). I modstrid med sandheden hævdede en gammel tradition, at den svenske general Magnus Stenbock var født i sognet og døbt i kirken[3].

Kirken ligger på fladt terræn i spredt bebyggelse. Sin oprindelse kan den sikkert henføre til en middelalderlig adelsgård, hvis voldsted endnu kan spores 350 m øst-nord-øst for kirken. Kirkegården, der aldrig er blevet udvidet, hegnes af et træstakit og en længe af den smukke, gamle præstegård på syd-

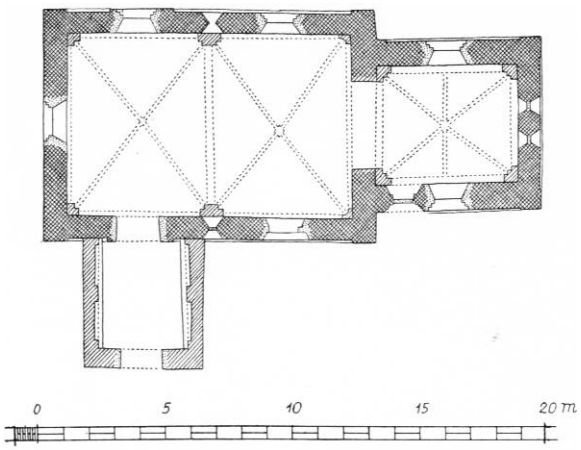

Fig. 2. Skovlænge. Plan. 1:300. Målt af Gerhardt Poulsen 1907.

siden. 1719 fandtes 33 favne planker om kirkegården, men 1734 og 1743 blev der klaget over manglende indhegning[4].

Kirken består af romansk kor og skib med gotisk våbenhus på sydsiden, alt af munkesten; op mod kirkens nordside har stået et lille †klokkehus.

Den romanske kirke er trods sin lidenhed opført i to omgange, således at koret er ældst; men der er næppe stor tidsforskel mellem de to bygningsafsnit.

Koret er bygget af en meget lille munkesten, 25 x 12 x 8—8½ cm, med mange sorte bindere og skårne rygfuger. En binder indvendig på østgavlen er før brændingen udformet med et kryds med midtrille i relief. Koret har hjørnelisener med et skråkanttilbagespring 8—9 skifter over soklen. Lisenerne ender foroven med gavlkonsoller med tre og fire afrundede udkragninger. Soklens nederste, cementpudsede del erstatter vistnok et oprindeligt skråkantfremspring, et to skifter derover liggende skråkantskifte er nymuret, men kopierer antagelig et gammelt. Østgavlen (fig. 3) har rundbuet tvillingvindue med helstens stik omgivet af et løberskifte. Den cementpudsede sålbænk har været muret med afrundet fremspring støttet af søjlestav. Over vinduet ligger to skæve savskifter og en spærfrise på konsoller af afrundede bindere. Derover er det meste af gavltrekanten udmuret med stående siksak indtil en ejendommelig topdekoration bestående af savskifter og en trappefrise. I gavlen er 1856 indhugget en glug for kirkeklokken (syn). 1803 blev kirkens gavlkamme udsat til ommuring (syn); de er nu alle forsvundne, og murværket nærmest taglinien er omsat.

Korets sydside har en tilmuret, smuk præstedør med profilerede false i et lille fremspring (fig. 4). Indvendig er døren rundbuet med fals og smig. Vederlagsstenenes form kan på grund af forvitring ikke angives. Blændingssøjlen over døren har knopbase og vistnok bladkapitæl. Over portalfremsprin-

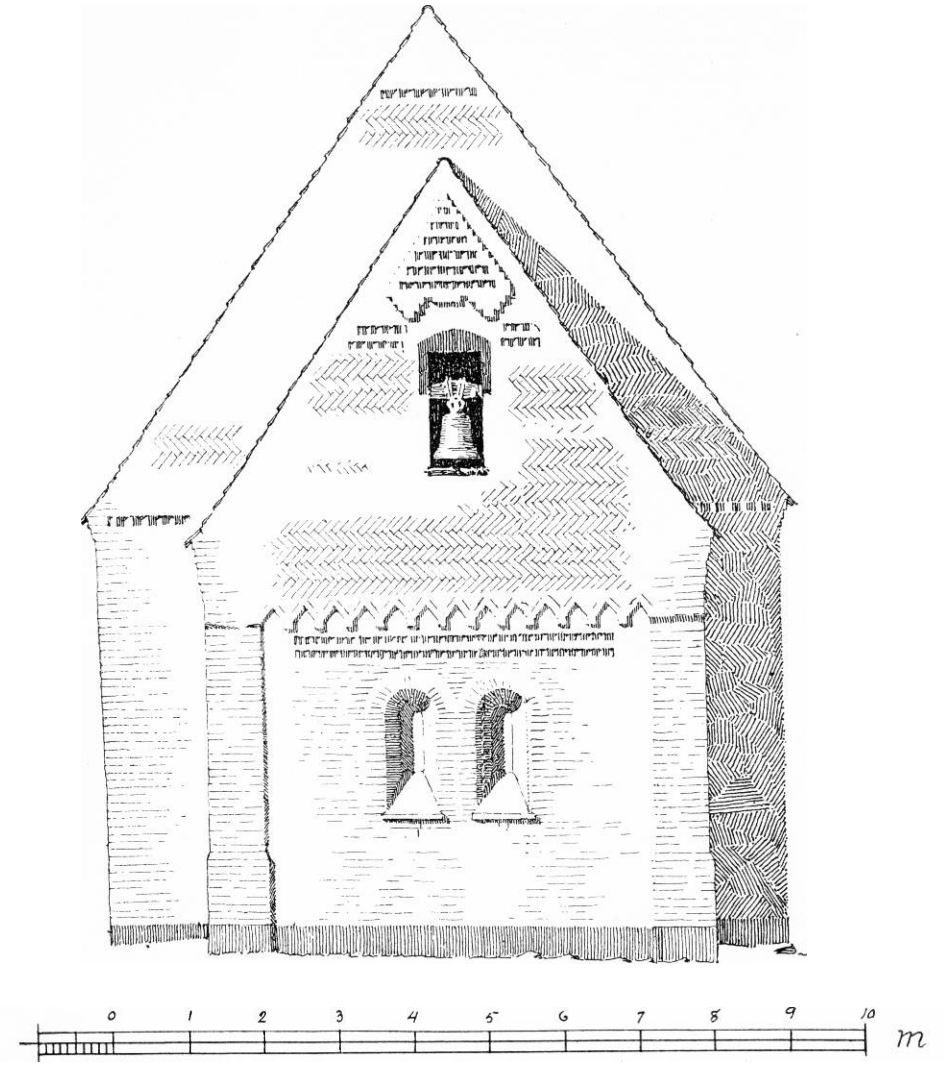

Fig. 3. Skovlænge. Østgavl. 1:100. Målt af Th. Henningsen 1907.

get sidder en lille, primitivt udformet menneskefigur. Den rige gesims' buefrise hviler på binderkonsoller af afvekslende udformning, over hvert par bueben er indlagt en ekstra, krum buesten. Derover er gesimsen nymuret. Korets nordside har spor af et oprindeligt vindue øst for det moderne. Gesimsen er som sydsidens.

Skibet er bygget af munkesten af sædvanlig størrelse. Østgavlen har en stump savskifte i rejsehøjde og er iøvrigt udmuret med siksak indtil et kort savskifte ved toppen. Sydsiden har brede hjørnelisener med tre små, afrundede udkragninger. Sokkel som koret. Sydportalens fremspring har fem savskifter og går til taget. Døråbningen er moderne udvidet. Øst for portalen sidder et

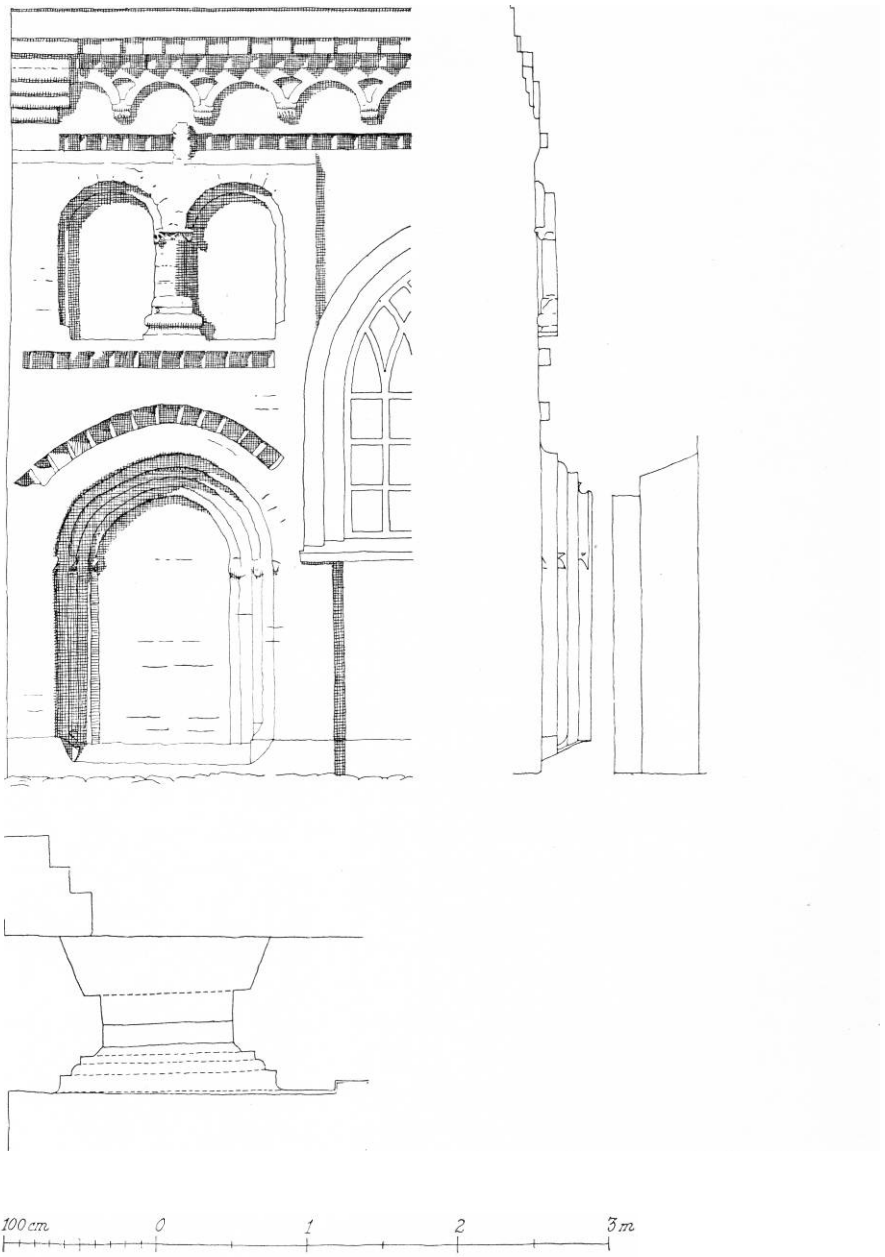

Fig. 4. Skovlænge. Præstedør i korets sydside. 1:50. Målt af Gerhardt Poulsen 1907.

romansk vindue med lysningssten, tilmuret i lysningen. På indersiden ses falsens sten at være fint riffelhuggede med sildebensmønster i flere rækker på hver sten. Buens underside er pudset. Øst for dette vindue sidder et moderne vindue i en stor udhugning af uregelmæssig form, der antagelig rummer

rester af et oprindeligt vindue. 1803 blev dette vindue og korets sydvindue udsat til fornyelse (syn). Gesimsen dannes af rulskiftetænder med rundet underside under et fremspring. Nordsiden har sokkel af kløvet kamp; vest for portalen er bevaret et stykke gammel skråkantsokkel. Portalfremspringet går til taget og har to savskifter, det øverste i højde med gesimsens tænder og af rulskiftesatte sten. Den tilmurede døråbnings overdel er ødelagt af et moderne vindue, der 1803 omtaltes som værende for lille (syn). Øst for portalen er et romansk vindue omdannet til opgang til loftet, og over det moderne vindue øst herfor ses et gammelt vinduesspor. Nordsiden har hjørnelisener og gesims som sydsidens.

Vestgavlen har ikke haft sokkel. I rejsehøjde ligger et savskifte, og derover er gavlen ved savskifter delt i fire ligebenede trekanter, idet dog linierne langs taget mangler.

I *det indre* står korets østvinduer som blændinger. På loftet ses det, at der på korets østvæg er pudset en stor rundbue med et kalkmaleri på hvidtekalklag. Korets overmure står iøvrigt blanke med en noget flygtig fugning. Pudsningen markerer måske en tøndehvælving af brædder, men pudsningen ses ikke at være ført op mod træ, og en tilsvarende rundbue findes ikke på vestvæggen. Skibets overvægge har til at begynde med stået blanke, men er dækkede af et senere pudslag, der skjuler den oprindelige puds på undersiden af vinduesbuerne. Over den runde korbue er korets og skibets lofter sat i forbindelse med hinanden ved en 50 x 123 cm rundbuet, falset døråbning.

Ændringer og tilføjelser. I gotisk tid er i koret indbygget et seksdelt hvælv uden overribber, med kappesøm langs vægbuerne. Den nordøstre ribbe er forneden kvartstens. Hjørnepillerne er falsede og har bredt vederlagsbånd. Skibet har fået to krydshvælv uden overribber, det østre med topkvadrat. Vægpillerne er falsede, dog er den nordøstre erstattet med en som konsol indmuret kampesten. 1856 lå fire ankerbjælker tværs gennem hvælvene (syn). 1870 var hvælvene blåmalede (syn).

Våbenhus, gotisk, af munkesten på syld af store kampesten, der når højt op i muren. I øst sidder et moderne, rundt vindue. Ny gesims af et fremspringende rulskifte. Gavlen har en udvidet, fladbuet dør og tre spidse højblændinger, den midterste med glug med trappestik, under syv munketeglsafdækkede kamtakker. Indvendig har våbenhuset fire fladbuede sparenicher og bjælkeloft. 1803 var der intet loft over våbenhuset (syn).

Tagværkerne er nye.

Kirken har nu støbejernsvinduer i falsede spidsbuer, kun skibets sydøstre vindue er af træ. Kirkens ydre er hvidkalket og hængt med vingetegl. Det indre er glatpudset med ribber og buer rødmalede med hvide fuger. Gulvene er af sorte og hvide fliser.

Fig. 5. Skovlænge. Indre, set mod øst. E. Skov 1949

†*Klokkehus* har været lille og af meget enkel konstruktion. Det beskrives 1719 som bestående af fire 5½ alen høje stolper og stående op mod kirkens nordmur[4]. Klokken hang så lavt over jorden, at sognemændene ikke kunne høre den, og en forbedring af forholdene krævedes. Den samme klage blev fremført 1814 med forslag om at bygge et tårn, antagelig en tagrytter, på kirken (syn). 1855 blev det foreslået at anbringe klokken i en buet åbning i vestgavlen, men 1856 var denne ordning gennemført i korets østgavl (syn).

KALKMALERIER

På det pudsede buefelt på korets østmur ses på loftet malede vinger i rødbrun farve, formodentlig fra 1300'rne. De må tilhøre engle eller evangelisttegn, der iøvrigt er dækkede af hvælvet. Langs randen af buefeltet er malet en trappefrise i rødt.

INVENTAR

Alterbord, middelalderligt, muret af munkesten; 75 cm højt, 140 bredt og i en afstand af 45 cm fra østvæggen. I bagvæggen, som er den eneste synlige,

en 56 cm dyb niche med halvstens fals og jernstabler fra en †låge. Nichen bliver større indad og er overdækket af en egeplanke.

Alterbordspanel med renaissanceprofiler. På alle tre sider fyldinger i profilerede rammer og på forsiden spor af nu forsvundne arkader. Øverst glat frise. Umalet.

Altertavle (fig. 6), et stort, rigt arbejde i sen-renaissance med bruskbarokke indslag fra o. 1630, bekostet af sognepræsten Jens Jacobsøn Riber og hustru Anna Due (sml. epitafium s. 426). Skåret af samme snedker som prædikestolen i Græshave (s. 369) med flere. Storstykket med dets fire søjler og postamentet er komponeret efter det sædvanlige arkitektoniske skema. Topstykket, der med den brudte gavl er næsten lige så højt som storstykke og postamentparti tilsammen, er stærkt dominerende og har en temmelig kompliceret opbygning, der er en forgrovet efterligning af Nykøbings tavle (s. 218); midtfeltet, med skåret krucifiksgruppe, rager op over sidefelterne og bærer den svære topgesims. Overalt på tavlen vrimler det med ornamentik: beslagværk, bruskbarokke kartoucher og sving, hermer, englehoveder, løvemasker, dragehoveder, frugtbundter og draperier. Topfeltet flankeres af to svævende engle med trompet og kors; på gesimserne står (nu ombyttede) figurer af Moses, Aron, Markus og Matthæus. Skæringerne er omhyggeligt udført, og selvom de ikke røber større kunstneriske evner, er de ikke uden lune, f. eks. i hermerne på siderne af storstykket (fig. 7—8).

Storstykket har stærkt restaurerede oliemalerier på lærred. I midten nadveren flankeret af Moses og Kristus. I postamentfeltet 1. Kor. 10, 16 og i frisefeltet Joh. 1, 29 med gylden fraktur. Broget staffering fra 1907 domineret af mørk, brun bundfarve og uægte sølvbronzering[5].

Altersølv. Kalk fra 1692, sml. Gurreby (s. 437). Rund fod med fodplade og platte over vulst, cylindrisk skaft med profilringe og flad, tredelt knop. Forhøjet bæger. På foden initialerne S H H W og F M G (salig hr. Holger Wind og fru Margrethe Giedde) og ægteparrets alliancevåben. På fodpladen to ens mestermærker, rimeligvis for Peter von Brockhusen, Nakskov (Bøje s. 298). Glat *disk* med cirkelkors, men uden stempler.

Sygekalk fra slutningen af 1700'rne, 12 cm høj. Rund fod med fodplade og vulst, tvedelt knop og bæger med stejle sider. Samtidig, glat *disk.*

Vinkande og *oblatæske* fra o. 1850, sort, af københavnsk porcelæn.

Alterstager, sengotiske, 27,5 cm høje af forsølvet malm. Foden, som nu er vendt opad, har hulkehl. Svagt konisk skaft delt af tre skarpkantede ringe. Ny lysetorn af jern. Rester af to bøjler til lysepiber i den nuværende lyseskål.

Døbefont, romansk, af granit. Cylinderformet kumme med tredobbelt, flad rundstav som mundingsprofil og dyb fure langs underkanten. Ny muret og pudset fod. Intet afløb. Kummens indvendige tvm. 52 cm.

O. N.1946

Fig. 6. Skovlænge. Altertavle (s. 423).

Dåbsfad, glat, af messing.

Dåbskande, o. 1850, af tin, stemplet L. W. Buntzen.

†*Fontehimmel,* nævnt 1855, klodset og opmalet, men ikke restaureret (syn).

**Korbuekrucifiks* (fig. 9), et smukt og særpræget arbejde fra 1325—50, af samme type som Elmelunde-krucifikset fra Møn (DK. Præstø a. s. 985), men langt bedre skåret. Spinkel, udmagret skikkelse med lange ben og fødder. Hovedet er faldet ned mod skulderen, så halsens sener træder stærkt frem. Ansigtet er udtryksfuldt og tragisk. Tornekronen og højre arm mangler, og venstre er sat sammen af to stykker. Stærkt fremtrædende ribben og stor sidevunde. Kort, stærkt foldet lændeklæde med sløjfe i venstre side. Fødderne er lagt over hinanden. Vistnok samtidigt korstræ med affasede kanter, cirkulær skive i skæringen og grenfremspring på den øvre del af træet. Rester af staffering. Lys hudfarve med blodpletter og blåt lændeklæde. Nu i stiftsmuseet, Maribo.

Prædikestol (fig. 5), på overgangen mellem sen-renaissance og bruskbarok fra 1633, af samme mester som altertavlen (s. 423) og nøje svarende til Græshave prædikestol (s. 369). Fire fag ganske som i Græshave, men fodlisten har her hængestykker af kartoucher, hvoraf eet mangler. Lukket underbaldakin,

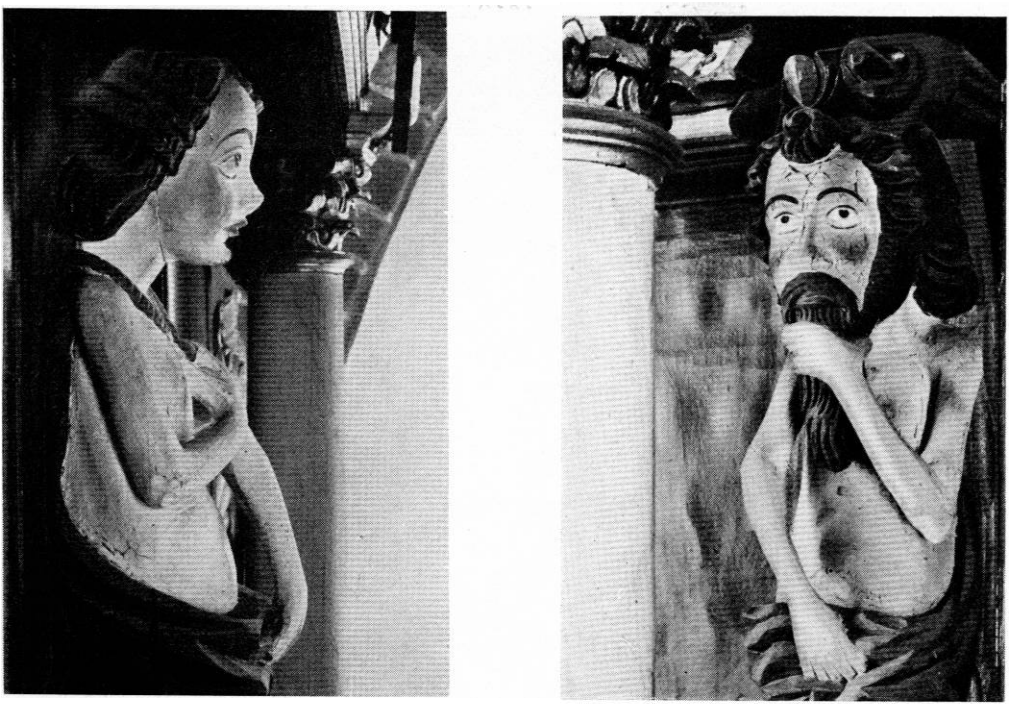

Fig. 7—8. Skovlænge. Detailler fra altertavlen (s. 423). G. K. K. 1946

karnissvunget og endende i drejet knop. Samtidig opgang, hvis dør har to fyldinger og oprindelige gangjern. Indskrift med reliefversaler i frise med navnene på stolens givere »Her Jens Jacobsøn Riber og Anna Due« og derover splitgavl og Kristusfigur, som måske har været topfigur på altertavlen. Opgangspanel med halvanden fylding og bredt frisefelt under håndlisten. Femsidet himmel, hvis frise har følgende indskrift med reliefversaler: »Denne predekestol er gifvit af Her Jens Jacobsøn Riber, sogneprest til Skovlenge oc Gurby oc af hans hustru Anna Due til Guds ære, kirken til beprydelse oc Guds børn til it godt exempel, anno 1633«. Under frisen draperiguirlander med drueklaser i hjørnerne. Kronliste med pærestav og profilliste båret af oprindelig to løvehoved-krumknægte ved hvert hjørne. Øverst tre gavle med arkader i gennembrudt snitværk mellem halspilastre, som bærer gesims med splitgavl, på siderne støttet af drager. Foran arkaderne Frelseren og to engle på små konsoller. På himlens hjørner drejede vaser med blomster. Loftet har femsidet fylding med listeindfattet, gennembrudt plade i midten.

Stol og himmel er stafferede som altertavlen, opgangen egetræsmalet. I stolens postamentfelter nye indskrifter med forgyldte versaler, og derunder spor af ældre indskrifter. På opgangspanelet Es. 52, 7 med fraktur.

†*Pulpitur* med bænke, nævnt 1814 (syn).

†P*ræsterækketavle* for tidsrummet 1618—97, ophængt ved prædikestolen[6].

Pengeblok af eg med gammelt slidsebeslag, de øvrige beslag moderne. I våbenhuset.

Lysekrone i renaissance fra beg. af 1600'rne. 2 x 6 ∽-formede lysearme med bladskeder og rosetter. Mellem nederste rækkes arme delfinformede pyntebøjler. Stang med vasebaluster og skarpkantede profilringe. Nederst delfinbøjle i dobbelt løvehoved og øverst en løve, som siddende på halen holder et skjold med versalindskriften: »Anno 1709 dend 12. Novemb. blef denne lysekrone forærret kierken til beprydelse af herr Mogens Rahr sognepræst til Sølested, Skowlenge og Gureby kierker og hans dyd-ædle og gudelskende hustru, Barbara Ane Myller, som ligger under alteret begravet«. I skibets østligste fag.

Orgel fra 1940.

Klokke fra 1400'rne. Minuskelindskrift om halsen mellem rammelinier: »Maria virgo frater Iohannis G(!)tigoti capellano(!) hic« (»Jomfru Maria. Broder Johannes Stigsøn(?), kapellan her«). Tvm. 63 cm. Muligvis støbt af Hans Ghyse eller Jacob Jode (Uldall 184). I korgavlen.

†*Klokke.* På halvfemte skippund (720 kg). Afleveret ved klokkeskatten 1528.

GRAVMINDER

Epitafium fra o. 1634 over Jens Jacobsøn Riber, sognepræst til Skovlænge og Gurreby i 40 år, død 30. jan. 1634 og hustru Anna Due, som begge i levende live har foræret prædikestol (s. 424) og altertavle (s. 423) i Skovlænge kirke og prædikestolen i Gurreby (s. 438). Det rektangulære storfelt flankeres af balusteragtige søjler med beslagværks prydbælter foroven og forneden, og en slags joniske kapitæler. Postament under tandsnitliste og med konsoller prydede med drager i fladsnit under søjlerne. Glat frise med bøjlekonsoller. Topstykke over højt postament. Råde pilastrene, der flankerer det kvadratiske felt, vingerne, postamentet, frisen og den kartouchefligede gavl er overbroderet med let fladsnit i form af drager, bøjler og beslagværk.

Staffering fra 1708 med gyldne frakturindskrifter i storfelt, frise og postamentfelt, bekostede af Frederik Lützow til Gammelgaard, Lundsgaard og Jershave, »romerske kayserlig mayestets fordum Artilleri-oberst«, som lod sine fem kirker, Ryde, Landet, Aageby, Skovlænge og Gurreby udbedre og pryde. Da fandtes denne tavle, som berettedes at skulle være opsat som epitafium over Jens Riber. I postamentet mindevers og på frisen Joh. 5, 29. I topfeltet maleri af opstandelsen. Lysebrune ornamenter på mørkere grund og sortmarmorerede søjleskafter.

Fig. 9. Skovlænge. *Korbuekrucifiks (s. 424). O.N. 1943

KILDER OG HENVISNINGER

Synsprotokoller 1803—61 (stiftsøvrighedsarkivet, LA), 1861—80 (bispens arkiv, Nykøbing F.). — Dokumenter og Breve for hele Stiftet 1579—1762 div. år (stiftsøvrighedsarkivet, LA). — Biskop Ramus' visitatsbog 1732—1803 (bispearkivet, LA. Odense). — Museumsindberetninger af J. Magnus-Petersen og C. Engelhardt 1877, M. Clemmensen 1915, O. Norn og Gertrud Købke Knudsen 1946, Aa. Roussell 1949.

S.Abildgaard: Notesbog I. 1754. S. 49 (NM). — M.Clemmensen: Notesbog III. 1914—15. S. 80 ff. (NM).

[1] Haugner: Sønder Herred, s. 117 f., jfr. Kirkehist. Saml. 3. R. VI, 459. [2] Kronens Skøder III, 17. [3] Danske Atlas VI, 462, jfr. J.Friis: Laaland-Falster I, 251 f. og optegnelse i Dansk Folkemindesamling. [4] Dok. og Breve 1579—1762. [5] Iflg. indskrift på bagsiden, af maler Julius Hansen, Søllested. [6] Thott 730, s. 386[v]. (Kgl. Bibl.).

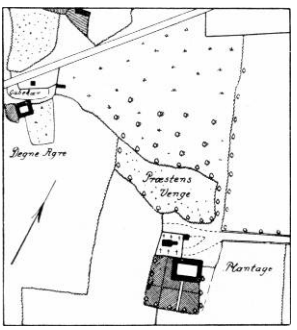

Fig. 10. Skovlænge 1802.